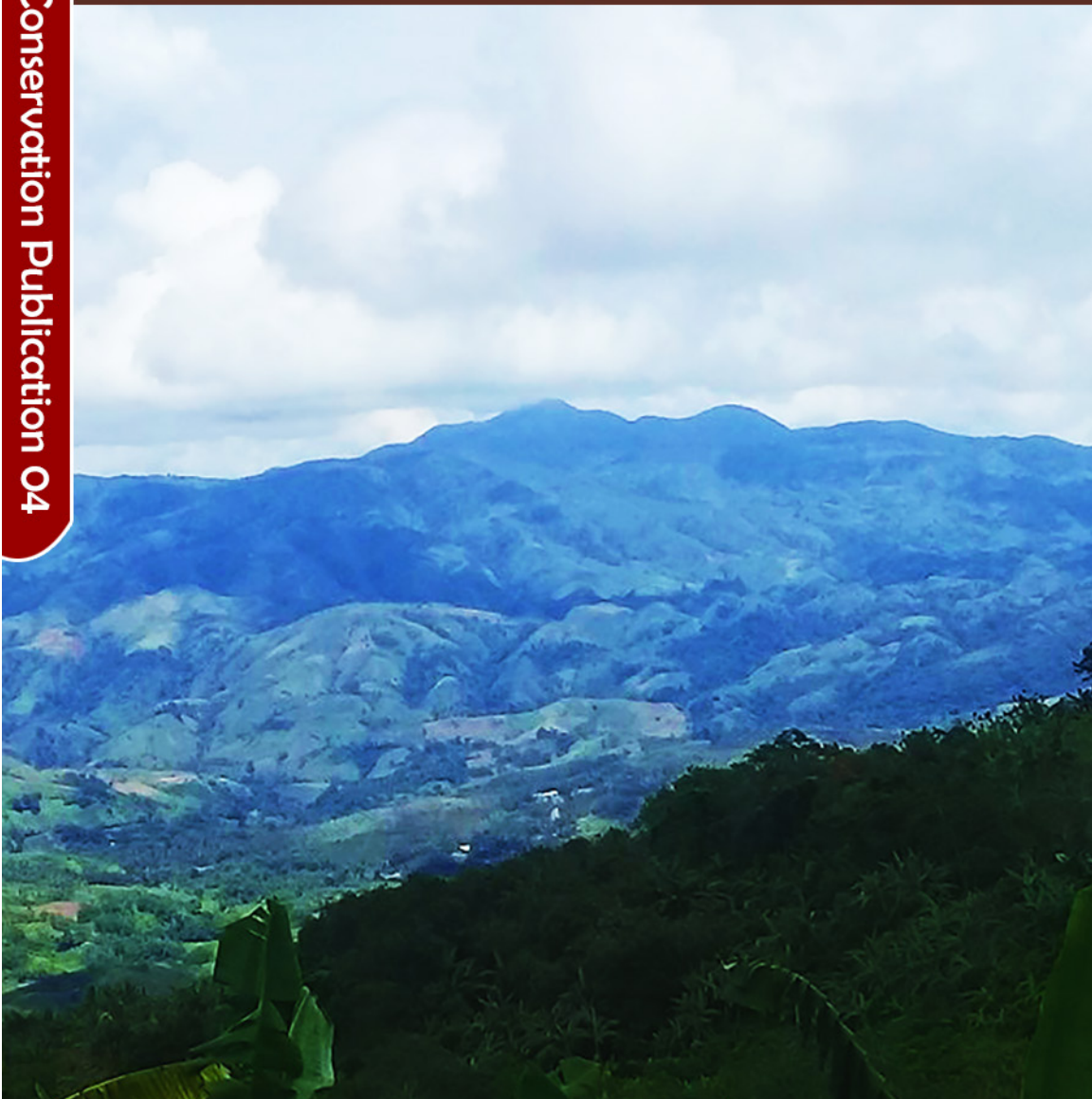

Limlimuwan

Manuvu'n Tinonanon of Arakan, North Cotabato

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Limlimuwan Council

Manuvu'n Tinonanon of Arakan, North Cotabato
c/o Datu Marlon Suhat

Philippine Eagle Foundation, Inc.

Malagos, Baguio District, Davao City, Philippines
+6382 324 1860 / +63 917 7198 093
info@philippineeaglefoundation.org

Edited by:

Datu Marlon Suhat
Jayson Ibañez
Archristine Saragena

Translated by:

Archristine Saragena

Philippine Copyright

ISBN 978-621-8099-02-9 (print)
ISBN 978-621-8099-03-6 (non-print)

SUGGESTED CITATION:

Limlimuwan Council. 2017. Limlimuwan. Manuvu'n Tinonanon. Arakan, North Cotabato, Philippines. 38 pp

Copyright © 2017 Manuvu'n Tinonanon of Arakan, North Cotabato

This document is prepared by the Philippine Eagle Foundation and the concept of Limlimuwan is owned by the Manuvu'n Tinonanon of Arakan, North Cotabato. Reproduction of this material is only allowed for study and training as long as permitted by and credited to the rightful owner. Selling this document is not allowed.

Published by:

Philippine Eagle Conservation Program Foundation

Layout:

Archristine Saragena

Photos:

Cover Photo (Mary Grace Abundo/ PEF); Mt. Sinaka from Barangay Ganatan perspective
Inside photos: Archristine Saragena (PEF), Maria Reinita Navarro (PEF), Joshua Donato (PEF), Forest Guards of Sitio Kiapat

This publication was produced by the Philippine Eagle Foundation, Inc. (PEF) for the "Enhancing Biodiversity Conservation in the Unprotected Areas of the Mt. Apo Key Biodiversity Areas", under grant agreement number PAF-GA-B-006-15 funded by the United States Agency for International Development (USAID) through the Philippine American Fund, AID-492-C-13-00016.

The contents of this publication are the sole responsibility of PEF and do not necessarily reflect the views of USAID or the United States Government.

Culture-based Conservation Publication 04

Limlimuwan

Manuvu'n Tinonanon of Arakan, North Cotabato

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Pasiuna

Ang *Limlimuwan* gikutlo gikan sa pinulongan sa *Monuvu'n Tinonanon*, nga ang buot pasabot usa ka butang nga sagrado, bilihon, pinasahi ug dili angay pasipad-an, panamastamasan, gub-on ug mabaligya.

Ang *Limlimuwan* nagalakip o milangkob sa kinatibuk-ang Yutang Kabilin; mg bukid, suba, langob, lanaw, lubong, mga turok ug uban pa nga adunay kalambigitan sa kasaysayan sa mga katigulangan, tribu, ug teritoryo.

Ang Tinonanon Monuvu pinaagi sa Highest Governing Body (HGB) adunay dakong pagpasalamat sa pakig-partnership sa Philippine Eagle Foundation (PEF), Inc. nga maoy nagatabang sa pinansya ug teknikal aron magmalampuson ang proseso sa pagdeklara sa *Limlimuwan* hangtod nga na-pormula ang *Limlimuwan* Policies isip pagprotekta, pag-amping, pag-amoma ug pagpalambo sa mga sagradong bukid, lanaw, suba, langob, ug ilabina sa Yutang Kabilin.

Foreword

The term *limlimuwan* is from the *Monuvu'n Tinonanon* indigenous language that means an item is sacred, valuable, unique, and should not be neglected, wasted, damaged, and sold.

The *Limlimuwan* covers the whole ancestral domain; mountains, rivers, caves, lakes, graveyards, sprouts, and other things involved in the history of the elders, tribe, and territory.

We, Tinonanon Monuvu, through the Highest Governing Body (HGB) express our gratitude to the partnership of Philippine Eagle Foundation (PEF), Inc. who provided financial and technical support to successfully conduct the process of the declaration of *Limlimuwan* to the formulation of the *Limlimuwan* Policies to protect, maintain, preserve, and develop the sacred mountains, lake, caves, and especially the ancestral domain.

**This primer is dedicated to our late
Lipatuan Veloso Mabilao Suhat Sr.**

**[Ang kaning primer pahinumdom namo kay kanhing
Lipatuan Veloso Mabilao Suhat Sr.]**

September 22, 1959- September 27, 2016

**Thank you for your efforts and leadership to the
Manuvu'n Tinonanon of Arakan.**

Your legacy will always be remembered.

Introduksyon

Introduction

Talan-awun gikan sa Sitio Kiapat,
Barangay Ganatan, Arakan, North Cotabato

View from Sitio Kiapat,
Barangay Ganatan, Arakan, North Cotabato

Ang kalasangan mao ang kinabuhi. Naa sa sulod niani ang mga kahoy nga mao ang makahatag sa presko nga hangin, mga katubigan kung asa nakadepende ang mga kinabuhi, ug mga klase-klaseng mga kinabuhi sa mga mananap nga adunay ekolohikal ug kulturanhong importansya.

Forest is life. It is a home of trees that give us fresh air, water where life depends, and biodiversity that has ecological and cultural importance. The forests have sentimental and cultural importance to the indigenous people who are living in it.

Ang mga kalasangan adunay sentimental ug kulturahong importansya alang sa mga lumad nga nagpuyo niani. Ang kalasangan nga anaa diha sa yutang kabilin bililhon kay diha nagsugod ug diha nabuhi ang tribo. Ang kalasangan dugay na giatiman sa tribo ug kani ilang gipangga kay tungod parte kani sa ilang pagkatribo. Usa ang tribong *Manuvu Tinonanon* sa mga padayun nga nag-amuma sa kinaiyahan sukad pa kaniadto ug kini nagpadayun hangtud karun.

Ang pagkuha sa mga detalye mahitungod sa kulturahong pagkoserbar sa kinaiyahan gipahitabo sa Arakan, North Cotabato kauban ang mga Council of Elders ug Tribal Council sa *Manuvu Tinonanon*, ug ang diskusyon gipangunahan ni kanhing *Lipatuan Veloso Suhat Sr.*

Ang paghimugsong sa pulong nga “*Limlimuwan*” usa ka lakang arun mapakusgan ang kultura sa *Manuvu Tinonanon* sa pagprotekta sa kinaiyahan nga mao ang naa diha sa yutang kabilin.

Ang mga ledes ug mga buyyahan sa pagbalidar sa mga impormasyon sa *Limlimuwan*

Datu Marlon Suhat emphasizing the importance of *Limlimuwan* to the *Manuvu Tinonanon* culture.

The forests have sentimental and cultural importance to the indigenous people who are living in it. The forests that are inside the ancestral domain is valuable because it where the tribe started and continued to thrive. This is under the protection of the tribe for a long time and was loved since it is a part of the identity of the tribe. *Manuvu Tinonanon* is one of the tribes that continuously cared for the environment since time immemorial.

Codification of the culture-based conservation was conducted in Arakan, North Cotabato with the Council of Elders and Tribal Council of the *Manuvu Tinonanon*, and the discussion was headed by the Late *Lipatuan Veloso Suhat Sr.*

The inception of the term “*Limlimuwan*” is a step to empower the culture of *Manuvu Tinonanon* in protecting the environment in the ancestral domain.

Kasaysayan sa Manuvu Tinonanon

Ang original nga pangalan sa Tinanan mao ang *Luhon-iton*. Sa panahon nga gibayaw si Apo Tuwaang ngadto sa langit, ang maong suba sa Luho-iton iyang gideklara nga *Tinanan* tungod kay dinhi man niya gibilin ug gibiyaan ang iyang kaliwatan hinungdan nga ang mga tawo nga iyang gibilin o gibiyaan pagatawgon nga *Tinonanon*.

Ang *Tinonanon* mao ang sub-tribe sa Manobo na nakabasi sa kaugalingon niyang tradisyunal nga teritoryo, sistema sa pagdumalahan, panginabuhian, kultura, ug pinulungan. Ang buot ipasabot sa *Tinonanon* mao ang kaliwatan nga gibilin sa mga katigulangan aron pagpadayun sa pagdumala sa teritoryo ug bansagon sa katigulangan hangtod sa mga sunod pa nga kaliwatan. Mao kini ang hinungdan nga ang suba sa *Luhon-iton* gideklara sa mga katigulangan ug *Tinanan* isip marka o timaan nga dinhi nila gibilin ang mga *Tinonanon*.

Adunay duha ka klase sa mga kaliwatan nga gibilin ug gibiyaan. Ang una mao ang pulong nga “gibilin”, nagpasabot nga gituyo kini pagpabilin ni Apo Tuwaang aron adunay mupadayun pagdumala sa teritoryo ug bansagon sa kaliwatan ug kini nga kaliwatan mga masinulondon sa mando ni *Monama* (Ginoo), sa ilang lider ug nagkinabuhing matarung hangtod karun.

Ang ikaduha, mao ang pulong nga “gibiyaan”, mao kini ang mga tawo o kaliwatan nga mga masinupakon sa mando ni *Monama* ug sa ilang lider. Mao ni ang ginatawag nga *notanas*, pulong nga ginagamit sa *Tinonanon* sa pagtawag sa mga tawong wala nakauban sa pagbayaw ngadto sa langit.

History of Manuvu Tinonanon

The original name of Tinanan is *Luhon-iton*. During the ascension of Apo Tuwaang to the heavens, he renamed the river *Tinanan* for this is where he left and abandoned his lineage, that these people are soon called the *Tinonanon*.

The *Tinonanon* is a sub-tribe of the Manobo, who are anchored to their own traditional boundaries, governance, livelihood, culture, and language. *Tinonanon* means the bloodline left by the ancestors who shall continue on governing the territories to the generations to come. This is why the *Luhon-iton* River was declared by the elders that the *Tinanan* is where the *Tinonanon* were left.

There are two lineages: the people who remained and the people who were abandoned. The first lineage, those who remained, are the ones who were entrusted by Apo Tuwaang to govern the territory and these people are the faithful followers of *Monama*, their leaders, and lives with dignity up to this day.

The other lineage, the abandoned ones, are the people who are disobedient to the rules of *Monama* and of their leader. These people are also called *notanas*, a term used by the *Tinonanon* to refer to people who were not able to join during the ascension to the heavens.

Ang Limlimuwan

The Limlimuwan

Kabukiran sa Sitio Kiapat

Forests in Sitio Kiapat

Aduna kitay tulo ka termino: *tahak*, *towos*, ug *tommow*. Parehas lang na sila nga nagpasabot nga “gibilin”—gibilin alang ampingan. Ang termino nga “*tahak*”, buot pasabot niana gibilin, kintahay, butang nga *gitahak* o tawo nga *gitahak*. Kung muingon ka na *tahakan*, buot pasabot lugar nga gibinlan sa kaliwatan. Ang among kaliwatan nga nitibo diri sa Arakan, kami ang “*gitowos*”.

Mao ni sya na lugar sa Mt. Kamasi paingun didto sa Mt. Uhis, gituohan namo nga sagrado na nga mga bukid kay gibilin na sa Diyos sa amo, gibilin sa among katigulangan usa sila nikaylab. Ug naa kamiy saad nga gigunitan nga mubalik siya diri human sa dakong gyera, kauban ang atong Ginoo. Nagatuo kami nga ang pagmando sa kalibutan, depende sa tribo. Kung ikaw bisaya, bisaya sad ang mumando nimo. Kung ikaw *Tinonanon*, *Tinonanon* sad ang mumando nimo.

There are three terms: *tahak*, *towos*, and *tommow*. They all mean the “entrusted”—entrusted to be taken care of. The term “*tahak*” means something left behind, such as an item that is *gitahak*, or a person that is *gitahak*. “*Tahakan*” refers to the place where something is left. The lineage of the Manuvu’n *Tinonanon* in Arakan are referred to as the “*gitowos*”.

Places in Mt. Kamasi to Mt. Uhis are believed to be sacred because these were entrusted to us by God, given to our ancestors before they were raptured. We also believe in the promise that they will come back after the big war with God. We believe that the command is based on the tribe— a bisaya will be commanded by a bisaya, and a *Tinonanon* will be commanded by a *Tinonanon*.

Kinahanglan nga bugkason kaning tulo ka termino sa usa ka pulong, nga ang buot pasabot mao ang makasaysayon nga lugar sa *Tinonanon* nga naa diha ang sanina sa atong kaliwatan gibilin. Naa dira si *Mahomanay* nga mao ang espiritu sa kinaiyahan, nagpuyo sa bukid ug mao sya ang nagadikta sa mga gitahak nga mao ang mga tao. Mao nang ang atong mga bukid dapat nato protektahan.

Ang kani na pulong tawagon nato nga *Limlimuwan*-- nga mao ang giusa na pulong sa *tahak*, *tommow*, ug *towos*—dili kinahanglan tandugon, dili panamastamasan, dili gub-on, ug dili ibaligya kay kini ang gibilin sa mga katigulangan sa ato. Kinahanglan nga atong simbahan, atong isagrado, atong *panuvaran*, kay kani na mga buntod, *Limlimuwan* kana. Ang tanan nga naa sa sulod sa *Limlimuwan* bililhon kana kay mao na ang gibilin sa ato. Kung tandugon nimo ang *Limlimuwan* nga mao ang gisaaran ni Apo Tuwaang, mamatay ka nga walay sakit, dili masabtan ang balatian sa naghilabot niini.

Ang *Limlimuwan* pwede sudlan kung pinaagi sa ritwal, pinaagi sa *panuvadtuvad* didto sa bukid nga *limlimuwan*. Dili kini pwede tandugon diretso nga walay pagpananghid, samot na kung magkuha ug duga sa *saumayag*. Kinahanglan ang ritwal kung musulod, labaw na kung ang musulod niini mga dayuhan.

Usa sa mga kahoy sa sulod sa kalasangan sa Sitio Kipat na namatay na tungod sa katigulangan apan wala gihilabtan.

Pristine river in one of the Manuvu'n Tinonanon territories

Given that there are three terms, these words should be tied into one that refers to the historical place of the *Tinonanon*, where the ancestors left their clothes. It is where *Mahomay*—the spirit of the environment—resides and dictates the people who were left behind. This is why the mountains should be protected.

The term that we will use to refer to these places is *Limlimuwan*—the term for *tahak*, *tommow*, and *towos*—should not be disturbed, damaged, destroyed, and should not be sold because our ancestors entrust this to us. These areas should be worshiped, treated with sacredness, and should be prayed to, for these mountains are our *Limlimuwan*. Everything inside the *Limlimuwan* is valuable because it is what is left for us. If one will disturb the *Limlimuwan*, the lands promised by Apo Tuwaang, they will die without sickness, or the symptoms will be hard to diagnose.

One can enter the *Limlimuwan* through a ritual, through the *panuvadtuvad* in the *Limlimuwan* mountain. No one is allowed to go inside without permission, most especially if they will extract Almaciga Resin. A ritual is a prerequisite to enter the area, especially if the people who will enter are not part of the tribe.

Kani nga mga *Limlimuwan* makita sa Kinawayan, Mt. Sinaka, ug San Miguel:

Bonni: semilya sa humay ni Ponavu nga anaa sa bungtod sa Kinawayan

Sinayatan: mais nga gisab-it sa Kinawayan (lumad na semilya sa pilit na mais)

Mt. Konnod Oranan: dili maulanan

Mangagbas Cave

Sodsod: himuon nga banig

Mt. Vowvulon: naay tubig nga bugwak

Kani nga *Limlimuwan* makita sa Napalico:

Mivohiyang: sa paglunop sa dagat ang tulo ka bungtod nga nagtapad mura nalang kadako sa dahon sa badjang ug wala naabot sa tubig

Kani nga *Limlimuwan* makita sa Lohunglong:

Sapa sa Lohunglong: Ang sapa sa Lohunglong dili mayagay-agaan sa unang panahon kung mapasipad-an kini dayog pagkilat ug magdalugdug. Sa pinulungan sa lumad, ang dalugdug mao ang luhong, maong kini ang gipangalan ani na lugar.

Kivalug-goy: Si Bang-goy usa kini ka tao nga diin sa panahon sa pagbayaw ni Apo Tuwaang ug ni Apo Ponavu masinupakon ug maoy, hinungdan nga nahimo syag pangpang ug langob.

Middus: Ang Middus usa kini ka bungtod nga nagtapad. Sumala sa unang panahon gitigbas kini sa higanti, ug ang pinakataas niani nalabay ug nabutag sa atlan sa Mantangkil ug Barangay Napalico

Pongulluwan: Ang Pongulluwan usa kini sa pangpang nga adunay nag dagayday nga gamayng tubig ug sibaanan sa mga baboy ihalas, binaw, ug langgam. Maoy hinungdan nga ginganlang Pongulluwanug sa pagkakaran ginatawag ug Sitio Tinago.

Here are the *Limlimuwan* that can be found in San Miguel, Arakan, North Cotabato:

Bonni: rice seedling of Ponavu located in the hill of Kinawayan

Sinayatan: corn hanged in Kinawayan (indigenous seedling of sticky corn)

Mt. Konnod Oranan: area without rain

Mangagbas Cave

Sodsod: material for making woven mats

Mt. Vowvulon: has water that bursts due to the temperature

Limlimuwan that can be found in Napalico:

Mivohiyang: three mountains that reside near each other the size of bagjang, and was not reached by the waters during the great flood.

Limlimuwan that can be found in Lohunglong:

Lohunglong River: The river of Lohunglong should not be disturbed. When neglected, thunder will be heard and the lightning will strike. In the indigenous language, “luhong” means thunder, thus the name of the place.

Kivalug-goy: Bang-goy is one of the people living during the time of Apo Tuwaang and Apo Ponavu’s rapture. He was disobedient and was therefore turned into a cliff and a cave.

Middus: Middus are mountains that are beside each other. According to legend, it was slashed by a giant, and its highest peak flew all the way to Mantangkil and Napalico.

Pongulluwan: Pongulluwan is a cliff where a small body of water flows and where wild pigs, brown deer, and birds can be found. This now more commonly known as Sitio Tinago.

One of the forest guards taking a rest after a long day of patrolling in their ancestral domain

Ang mga datu samtang nagpahigayun sa ritwal usa pa nahitabo ang pagdeklara sa mga lugar nga Limlimuwan

Arun mapakusgan ang pagprotekta sa *Limlimuwan*, gipahigayun ang pagdeklara ani kung asa nasabutan sa mga lederes ang importansya sa *Limlimuwan* nga anaha diha sa yutang kabilin. Ang kasulatan nga giyuhan sa Tribal Council nagpakita nga hiniusa ang gusto nga buhaton sa tribo arun maampingan ang mga buhi nga anaa sa sulod sa *Limlimuwan*.

Arun naay mga tao nga mao ang magtan-aw sa proteksyon, gihiusa ug gihimo ang usa ka grupo nga ginatawag nga *Limlimuwan* Council nga mao ang manguna sa pagbantay ug pagresolba sa mga isyu ug problema sa *Limlimuwan* nga nagasubay sa kulturanhong pamaagi ug sa Indigenous Political Structure (IPS). Ang mga lideres ug membro sa *Limlimuwan* Council gitahasan sa mga responsibilidad arun mapreserbar ang kinaiyahn ug arun mabantayan ang mga possible nga mga hagit nga pwede mugubani.

Ang mga Datu samtang gapaminaw sa mga mensahe.

To strengthen the protection of the *Limlimuwan*, an activity was conducted where the leaders agreed on the importance of *Limlimuwan* that is located in the Ancestral Domain. The agreement was headed by the Tribal Council to show the unified steps that should be taken to protect the biodiversity inside the *Limlimuwan*.

The *Limlimuwan* Council was organized to reinforce the protection and to determine who will lead in resolving issues in the *Limlimuwan* in accordance to the customary law and Indigenous Political Structure (IPS). The leaders who are members of the *Limlimuwan* Council are tasked with responsibilities to preserve the environment and to guard it from the possible causes of its destruction.

Limlimuwan Policies

Ilalom sa Kulturanhong Balaod sa Tinonanon Monovu Ka-ay't Tinanan

Bahin 1. Mga Kahinguhaan

1. Hugot nga ginadili o gibawal ang pagpamutol sa mga kahoy sulod sa giila nga sagradong mga lugar ilabina sa pagtandog sa mga minarales ug bililhon o mga sagradong mananap sama sa agila ug limukon ug uban pa.
2. Kon itugot ang pagpamutol sa kahoy apan sa production area lamang, pero kinahanglan ilhon kadtong hilimasyon ug patay'ng kahoy ang pwede i-harvest ug kinahanglan gamiton lamang kini sa pagtukod sa kaugalingong balay, *panuvaran* ug balay-balauranan sa tribu.
3. Tugotan nga mahuha ug sud-anon apan sa gawas lamang sa giila nga sagrado ug protected area katulo sa us aka tuig basi sa lumadnong aktibidadis.
4. Tugotan ang pagpanguha ug uway sa production area lamang sa katuyuan nga gamiton sa paghimo sa kulturanhong kagamitan sama sa *lobban*, *nigo*, *upi*, balay *panuvaran* ug uban pa.
5. Ang makita o chainsaw nga gamiton sa pagpamutol sa kahoy nga itugot, kinahanglan rehistrado sa Department of Environment and Natural Resources (DENR).
6. Hugot gayud nga ginadili o gibawal ang paggamit ug hilo ug pangoryente sa sapa gawas lamang sa lumadnong sestima o estilo sa pagpanguha ug isda.
7. Hugot gyud nga ginadili o gibawal ang pagkaingin o paggalas ilabina sa ibabaw sa langob, daplin ug ulohan sa suba sa giila nga sagrado ug protected area.

Limlimuwan Policies

Under the Customary Laws of the Tinonanon Monovu Ka-ay't Tinanan

Part 1. Natural Resources

1. It is strictly prohibited to cut down trees inside the declared sacred areas; it is also prohibited to mine for minerals and hunt valuable and sacred animals, such as the Philippine Eagle.
2. Cutting down of trees is allowed only within the production area, but only the fully matured and dead trees can be harvested, and should only be utilized in building own houses, *panuvaran*, and tribal hall of the tribe.
3. Hunting will only be allowed thrice a year outside the declared sacred and protected area according to the indigenous activities and celebrations.
4. Harvest of *uway* is permitted within the production area, with an intention of using it in making traditional materials such as *lobban*, *nigo*, *upi*, *panuvaran*, and others.
5. Chainsaws to be used in cutting trees will be allowed only if it is registered under the Department of Environment and Natural Resources (DENR).
6. Use of poison and electrocution is strictly prohibited, only the traditional practice on fishing is allowed.
7. Kaingin and forest clearing outside the caves, river-banks and declared protected and sacred areas are strictly prohibited.

8. Hugot gyud nga gidili o gibawal ang pagpanghilabot sa bisan unsang turok, mananap ug uban pang talan-awon sulod sa giila nga sagradong lugar gawas sa mga herbal o tambal kong gikinahanglan.
9. Hugot gayud nga gidili o gibawal ang pagpanguha ug mga ubod sa uway sulod sa giila'ng sagrado o protected area bisan pa kini gamiton sa lumadnong aktibidadis.
10. Hugot gyud nga gidili o gibawal ang pagpangayam o pagpang-hunting sulod sa giila nga sagrado o protected area bisan pa kini gamiton sa kulturahong aktibidadis.
11. Hugot nga gidili o gibawal ang pag-quary, pag-mining, pag-treasure sulod sa giila o protektado nga lugar
  - a .Ang gawas sa giila o protected area apan ilalom sa Unified Ancestral Domain kong gikinahanglan ang pag-quary, pag-mining, pag-treasure ug pagkuha sa tubig kinahanglan adunay pagtugot sa tribu (Free and Prior Inform Consent).
12. Hugot gyud nga gidili o gibawal ang pagbaligya ug pagprenda sa yuta sulod sa giila nga sagrado o protected area bisan pa gawas niini basta ilalom sa Unified Ancestral Domain.

Bahin 2. Pagregulisa sa sulod sa mga langyaw sa Yutang Kabilin ug mga Sagradong o Protektadong Lugar.

1. Kinahanglan mananghid ug magkuha sa pagtugot gikan sa tribu nga Free and Prios Inform Consent (FPIC).
2. Mo-agi sa Highest Governing Body (HGB), *Limlimuwan* Council, Bantay Kalikasan ug ilabina sa Local Government Unit.

8. Disturbance of plants, animals, and other things inside the sacred areas is strictly prohibited, except when collecting for herbal and medicinal purposes.
9. Harvest of *uway* shoots inside the sacred and protected area is strictly prohibited even if these will be used for indigenous activities.
10. Hunting is strictly prohibited inside the sacred and protected area even if it will be used for indigenous practices.
11. Quarry, mining, and treasure hunting is strictly prohibited inside the sacred and protected area.
  - a. Quarry, mining, and treasure hunting outside the *Limlimuwan* but inside the Ancestral Domain of the Manuvu Tinonanon must comply to the process and must secure a Free and Prior Inform Consent
12. Selling and pawning areas inside the declared sacred and protected area is strictly prohibited, even areas outside as long as it is under the Unified Ancestral Domain.

Part 2. Regulation of Foreigners in the Ancestral Domain and Sacred/ Protected Areas

1. Secure permission from the tribe and comply the Free and Prior Inform Consent.
2. Must go to the Highest Governing Body (HGB), *Limlimuwan* Council, Bantay Kalikasan, most especially the Local Government Unit.

Bahin 3. Mga Kaakuhan, Tahas ug Responsibilidad sa *Limlimuwan* Council, Bantay *Limlimuwan* ug Highest Governing Body.

1. *Limlimuwan* Council
  - a. Mopatuman sa polisiya sa *Limlimuwan*
  - b. Mosubmitar sa taho o report ngadto sa Highest Governing Body
  - c. Mopahimangno sa Bantay *Limlimuwan*
  - d. Makiglambigit sa Bantay Kalikasan
  - e. Kanunay mo-lobby ngadto sa Barangay Council
  - f. Mopormula sa plano para sa *limlimuwan*
  - g. Mag-isyu ug sertipikasyon kon gikinahanglan
2. Bantay *Limlimuwan*
  - a. Mag-patrolyo kausa sa us aka bulan sulod o palibot sa giila nga sagrado o protected area.
  - b. Mo-submitter sa taho o report ngadto sa *Limlimuwan* Council
3. Highest Governing Body
  - a. Magpanday sa mga polisiya ug pag-amenda ani
  - b. Magpalig-on ug mopatuman sa gitakdang polisiya
  - c. Modawat sa mga taho o report gikan sa *Limlimuwan* Council
  - d. Makiglabigit sa mga nahingtungdang ahensya sama sa NCIP, MLGU/ PLGU, DENR, ug Philippine Eagle Foundation Inc.
  - e. Magregulisa sa pagsulod sa mga langyaw nga mosulod sa Yutang Kabilinug sa mga sagradong lugar
  - f. Mopirma sa mga dokumento nga adunay kalambitan sa paghimo ug mga desisyon

Part 3. Roles and Responsibilities of *Limlimuwan* Council, Bantay *Limlimuwan* ug Highest Governing Body.

1. *Limlimuwan* Council
  - a. Implement the policies of the *Limlimuwan*
  - b. Submit reports to the Highest Governing Body
  - c. Advice the Bantay *Limlimuwan*
  - d. Work with Bantay Kalikasan
  - e. Lobby to the Barangay Council
  - f. Formulate plans for the *limlimuwan*
  - g. Certificate Issuance
2. Bantay *Limlimuwan*
  - a. Patrolling in the area once a month
  - b. Submit reports to the *Limlimuwan* Council
3. Highest Governing Body
  - a. Formulate and amend policies
  - b. Strengthen and implement the policies
  - c. Receive reports from the *Limlimuwan* Council
  - d. Partnership with agencies such as NCIP, MLGU/ PLGU, DENR, and Philippine Eagle Foundation Inc.
  - e. Regulation of entry of foreigners in the sacred and protected area, and Ancestral Domain
  - f. Sign the documents that involves plans and activities in the *Limlimuwan*

Bahin 4. K'walipikasyon sa *Limlimuwan* Council ug Bantay Limlimuwan

1. *Limlimuwan* Council
  - a. Ang mahimong chairman niini, membro sa Highest Governing Body o Clan
  - b. Ang membro sa *Limlimuwan* Council gilangkuban sa representante sa kabayen-an, kabatan-unan ug buyyahon.
  - c. Adunay kasingkasing sa pag-amoma ug pagdepensa sa Yutang Kabilin ug Sagrado o protektadong mga lugar
  - d. Boluntaryo nga nagahatag sa iyang kaalam o kahibalo, panahon ug sa iyang kaugalingon nga wala nagaagad sa suhol.
2. Bantay *Limlimuwan*
  - a. Pilion kadtong pinakaduol sa giila ug gideklara nga sagrado o protektadong lugar
  - b. Dili musobra sa 50 ang edad
  - c. Adunay kasingkasing sa pagdepensa ug pag-amoma sa giila nga sagrado o protektadong lugar
  - d. Mohalad sa iyang kaugalingon ug kahibalo aron lang maprotektahan ang sagradong lugar.

Bahin 5. Pagpahamtang sa mga penalidad

1. Bisan kinsa nga makasupak niini nga polisiya pagasilotan pinaagi sa Customary Law (*Toddu't Mattot Allow, Tempok to Baahon ug Obbuk to Suu*)
  - a. Unang pagsupak..... Php 1,000
    - *Toddut mattot allow*
    - *Tempok to baahon*
    - *Obuk to suu*

Part 4. Qualifications of *Limlimuwan* Council and Bantay *Limlimuwan*

1. *Limlimuwan* Council
  - a. The Chairman must be a member of the Highest Governing Body or Clan
  - b. The members of the *Limlimuwan* Council is composed of representatives from the women, youth, and elder sector.
  - c. Must have a heart to care and protect the Ancestral Domain and Protected areas.
  - d. Voluntarily provide services in sharing their knowledge, time, and self without compensation.
2. Bantay *Limlimuwan*
  - a. From the vicinity of the declared sacred and protected area
  - b. Age not over 50 years old
  - c. Has a heart in protecting and caring for the environment
  - d. Has an unwavering commitment in offering knowledge and self in protecting the sacred areas.

Part 5. Penalties and Sanctions

1. Whoever violates the policies will be penalized through the Customary Law (*Toddu't Mattot Allow, Tempok to Baahon ug Obbuk to Suu*)
  - a. First Offense..... Php 1,000
    - *Toddut mattot allow*
    - *Tempok to baahon*
    - *Obuk to suu*

b. Ikaduhang pagsupak..... Php 2,000

- *Toddut mattot allow*
- *Tempok to baahon*
- *Obuk to suu*

c. Ikatulong supak..... Php 3,000

- *Toddut mattot allow*
- *Tempok to baahon*
- *Obuk to suu*

2. Human sa Kulturanhong sistema sa paghamtang ug silot, sa ika-upat nga pagsupak kinahanglan i-endorso na ngadto sa pang-legal nga kasilotan.

Bahin 6. Ang gilangkuban niini nga Polisiya o balaud

Lovuntud to Sinaka (Mt. Sinaka), Lovuntud to Kimamulig (Mt. Kimamulig), Lovuntud to Uhis (Mt. Uhis), Lovuntud to Mowhuson (Mt. Mahuson), Lovuntod to Miyaroy (Mt. Miyaray), Lovuntud to Lugluhan (Mt. Luglohan), Lovuntud to Konnod Uranan, Sampow't Motihoo (Matigol Falls), Lanow't Molingling (Lake Malingling), We-eg to Tinanan (Tinanan River), We-eg to Kuwaman (Kulaman River), We-eg to Ayo (Ayo River), We-eg to Aakan (Arakan River), ug Bobbo't Koo-ponnit (Kalapanit Cave) sakop sa munisipyo sa Arakan.

Lovuntud to Komasi (Mt. Camasi), Lovuntod to Tinukog (Mt. Tinukog), Lovuntud to Sungkoyawon (Mt. Sungkayawon), Lovuntud to Kotobtabban (Mt. Katabtabban) ug Lovuntud to Ipuwan (Mt. Ipuan) tanan sakop sa munisipyo sa President Roxas, Cotabato.

Bahin 7. Ang pagbag-o niini nga polisiya

Kini nga polisiya bisan kanus-a pwede mabag-o pinaagi lamang sa Highest Governing Body.

b. Second Offense.....Php 2,000

- *Toddut mattot allow*
- *Tempok to baahon*
- *Obuk to suu*

c. Third Offense..... Php 3,000

- *Toddut mattot allow*
- *Tempok to baahon*
- *Obuk to suu*

2. For the Fourth Offense, offender will be endorsed to legal sanctions.

Part 6. Scope of the Policies

Lovuntud to Sinaka (Mt. Sinaka), Lovuntud to Kimamulig (Mt. Kimamulig), Lovuntud to Uhis (Mt. Uhis), Lovuntud to Mowhuson (Mt. Mahuson), Lovuntod to Miyaroy (Mt. Miyaray), Lovuntud to Lugluhan (Mt. Luglohan), Lovuntud to Konnod Uranan, Sampow't Motihoo (Matigol Falls), Lanow't Molingling (Lake Malingling), We-eg to Tinanan (Tinanan River), We-eg to Kuwaman (Kulaman River), We-eg to Ayo (Ayo River), We-eg to Aakan (Arakan River), ug Bobbo't Koo-ponnit (Kalapanit Cave) sakop sa munisipyo sa Arakan.

Lovuntud to Komasi (Mt. Camasi), Lovuntod to Tinukog (Mt. Tinukog), Lovuntud to Sungkoyawon (Mt. Sungkayawon), Lovuntud to Kotobtabban (Mt. Katabtabban) ug Lovuntud to Ipuwan (Mt. Ipuan) tanan sakop sa munisipyo sa President Roxas, Cotabato.

Part 7. Ammendment of the Policies

These policies may only be amended anytime deemed necessary by and through the Highest Governing Body.

Ang pagmugna sa Limlimuwan gisugdan ni kanhing Lipatuan Veloso Suhat, Sr., ang Tribal Supreme Datu sa Monuvu'n Tinonanon ug kini gipadayon sa Highest Governing Body nga pipanguluhan ni Datu Marlon M. Suhat, ang authorized representative sa Tinonanon Tribe, Inc. inabagan sa Philippine Eagle Foundation, Inc. pinaagi sa pagtabang sa teknikal ug pinansyal.

The establishment of the Limlimuwan was initiated by the late Lipatuan Veloso Suhat, Sr., the Tribal Supreme Datu of the Monuvu'n Tinonanon and was being continued by the Highest Governing Body headed by Datu Marlon M. Suhat, the authorized representative of the Tinonanon Tribe Inc., with the technical and financial support of the Philippine Eagle Foundation.

**Datu Marlon Suhat
Chairperson
Highest Governing Body**

Members:

Datu Berino Sumin Jr.	Datu Dante Tumanding
Datu Rodino Ansabo	Datu Antayan Baguio
Datu Lito Bandihan	Datu Badang Layuran
Datu Danilo Apang	Datu Romeo Panawad
Datu Mario Sinunday Sr.	Datu Alonzo Suhat
Datu Rody Luwas	Datu Aben Otao
Datu Roberto Mantangkil	Datu Pio Puntungan
Datu Macoy Linaw	Datu Glen Movilla
Datu Alot Ambaling	Datu Marcelo Lintad
Datu Amando Buntulan	Datu Marcelino Guabong
Datu Roberto Bayaan	Bae Madelyn Dapan
Datu Agaton Manaya	Datu Edmundo Bandara
Datu Timbol Egaan	Datu Apolonio Manapas
Datu Sebio Catihan	Datu Espino Bandara
Datu Ala Otti	Datu Tolentino Bacag
Datu Rolando Soliva	Datu Man-akil Bayaan
Datu Juppie Cabuyao	Datu Faustino Embad
Datu Nestor Bantac	Datu Junelito Lige
Bae Rosalinda Molina	

